

УДК 821.161.2-1.09:39(450=161.2)]"20"

**Поетична творчість українських трудових мігрантів
в Італії як міжкультурний діалог**

Гінда О. М.

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна*

Проаналізовано поезії українських трудових мігрантів в Італії крізь оптику репрезентації міжкультурного діалогу. Джерельною базою слугували поезії, опубліковані у 2001–2010 рр. у першому україномовному часописі українців в Італії «До Світла». Зроблено висновок про наявність «внутрішнього діалогізму» у поезіях раннього періоду і подальший перехід до міжкультурного діалогічного регістру. Останню характеристику описано як внутрішньо диференційовану, на початках представлену спорадичними текстовими локусами, пізніше - концентрованою присутністю в поезіях реалій іншого світу. Зроблено висновок: внутрішній діалогізм ранніх поезій, «замкнених» на «своєму» етнокультурному просторі, трансформується у діалогізм міжкультурний, що було відповіддю поетів-аматорів на нові соціокультурні виклики.

Ключові слова: *творчість українських трудових мігрантів в Італії, етноментальні цінності, антиномія свій–чужий, фольклор.*

Етнокультурний і духовний світ сучасних українських трудових спільнот за кордоном залишається «terra incognita» для української гуманітарної науки. На це є багато причин, поміж яких однією з найголовніших є відсутність у вітчизняній науці комплексної інтердисциплінарної стратегії досліджень такої проблематики. Світ наших співвітчизників за кордоном вивчають спорадично і переважно в історико-соціологічних ракурсах [7], натомість, як зазначила російська дослідниця Ірина Карабулатова, українські спільноти за кордоном, у зіставленні з іншими інонаціональними громадами, здобули славу найбільш згуртованих і таких, що найдовше зберігають материнську культуру та репрезентують її на чужині [9]. Особливої наукової уваги заслуговує проблема творчих виявів у життєдіяльності українських трудових мігрантів. Метою статті є аналіз одного з локальних питань цієї загальної проблематики, а саме – репрезентація міжкультурного діалогу у поетичній творчості сучасних трудових мігрантів в Італії. Джерельним підґрунтям дослідження є корпус поетичних текстів, авторами яких є українські трудівники в Італії, опублікованих у 2001–2010 роках на сторінках першого україномовного періодичного видання на Апеннінах – християнського часопису українців в Італії «До Світла». З причини раритетності журналу і його малодоступності для українського читача згаданий творчий доробок (понад 800 поезій) є майже недослідженим, що зумовлює актуальність даного дослідження. Проблема творчості українських заробітчан в Італії потрапляла у поле зору сучасних науковців: Олени Пономаревої [15], Олени Герасименко [4], Віктора Соколова [18] та деяких інших, але лише принагідно. Згадуваний поетичний доробок досліджували й ми у низці статей, але передусім крізь оптику експлікації в ньому елементів народної культури і традиційного фольклору [5; 6; 20], тож мотивацією до

написання статті стала відсутність у вітчизняній науці розвідок зазначеної проблематики й, відповідно, спроба її аналізу.

Досліджуваний корпус поезій, попри його жанрово-тематичне розмаїття, має внутрішню комунікаційну й ідейну єдність, яка почала формуватися як об'єктивний і неминучий результат «текстових діалогів». «Художній твір існує, як правило, не відокремлено від інших, а в силовому полі собі подібних, співвідноситься з ними, вступає у «діалогічні взаємини»», – пише дослідниця творчості поетів Празької школи Віра Просалова [16] й апелює при цьому до концепції Михайла Бахтіна, який уважав, що «діалогічні взаємини – це взаємини (сміслові) між будь-якими висловлюваннями в мовленнєвому спілкуванні. Будь-які два висловлювання, якщо ми порівнюємо їх у смисловій площині (не як речі і не як лінгвістичні приклади), виявляються в діалогічних взаєминах» [2, с. 488]. Зокрема, В. Просалова акцентувала на тому, що «діалогічними виявляються твори, що виникають у відповідь на інші або що стосуються однієї теми, проте осмислюють її інакше» [16], підтверджуючи такі висновки ідеями Юрія Лотмана, який наголошував на тому, що текст завжди «потребує співрозмовника», розрахований на когось, на сприйняття іншим, інакшим від свого автора. Отже, текст включається у процес комунікації, взаємодіє «з іншими творами-висловлюваннями: і з тими, на які він відповідає, і з тими, які на нього відповідають» [1, с. 408]. Оскільки твір знаходить відгук в іншому, то в окремому тексті «завжди відчувається відгомін інших – більшою чи меншою мірою віддалених або ж, навпаки, наближених до нього. Ідея діалогізму М. Бахтіна дає можливість розглядати текст як невід'ємну ланку безперервного процесу спілкування, а всю світову культуру – як полілог, у якому беруть участь голоси і минулого, і сучасного» [16]. Ці міркування видатних науковців з позиції філологічного ракурсу допомагають обґрунтувати діалогічність (полілогічність) текстових взаємин у просторі аналізованого поетичного доробку, збагнути його емоційне і духовне «силове поле», яке впливало не лише на авторів поезій, але й на читачів, у свідомості яких закріплювалася експлікована у творах система цінностей.

У середовищі трудових мігрантів поетична творчість поставала як особистісна психологічна рекомпенсативна й одночасно як важлива складова процесу національної та етнокультурної консолідації спільноти, як продовження, урізноманітнення і поглиблення форм комунікації. Заробітчани сприймали поетичні твори як форму спілкування – важливішого, вагомішого і значно впливовішого, ніж безпосереднє: формат оприлюднених думок, позиціонування себе і свого бачення на сторінках поважного та довший час єдиного україномовного часопису, безперечно, впливали на духовний і моральний світ української громади в Італії, а тематика творів, їхня емоційна палітра, образність і домінуючі жанроформи – на формування внутрішніх поетичних традицій і преференцій.

У перших опублікованих поезіях була відчутною тенденція внутрішнього діалогізму, зумовлена, найвірогідніше, намаганням створити «своє» комунікаційне поле в чужій країні. Через посередництво поетичних текстів «італійські» українці репрезентували самобутність своєї культури, стверджували свою «самість» [19] в умовах іншого світу. Поети-аматори розповідали про свої долі, звертаючись у творах передусім до співвітчизників, які зазнали випробувань чужиною та еміграцією. Прямо чи опосередковано вони задавали питання один одному, вступаючи у відкриті (виражені у тексті) і приховані (підтекстові, контекстуальні) діалоги. Ілюстрацією таких прецедентів може стати чи не кожен поетичний твір, що можна проілюструвати наступним фрагментом поезії Любові Мельник «Україночкам присвячується»: « ... Куди поділись горді Роксолани? / Який на чужині лишаєм слід? / Лиш непорядні тут “крутими” стали / І “глитаями” продавці робіт. / Коли розчаруваннями зболілу душу / Окрилюють думки про діток, дім, / Я розумію, – все стерпіти мушу. / Молюсь

за недругів – за прощення усім» [13, с. 63]. Типовим для таких діалогічних поетичних текстів є наявність риторичних запитань, адресованих «своім» – тим, хто може зрозуміти емоції авторів, бо пережив випробування чужиною.

Починаючи з 2003 року помітними у творах стають вироблені етноетикетні форми звертань, – автори називають співвітчизниць-заробітчанонок подругами, сестрами, журавочками, лелеками. Діалогічність поезій при цьому стає особливо акцентованою: «*Ти їдеш, сестро, на Україну, / А я лишаюся на чужині. / Вклонися землянці мої, / Вклонися низько Україні*» [14, с. 36]; «*На чужині з тобою, сестро, ми – / Мов журавлі...*» [8, с. 51]; «*О подруги-заробітчанки! / Вдивляюся в ваші сумні очі...*» [13, с. 63]; «*Брати і сестри, рідненькі мої, / Ми, що шукаєм краю долю в чужині...*» [3, с. 56]; «*Моя сестричко, нам пора додому. / Ще грошей всіх ніхто не заробив...*» [10, с. 56]. Внутрішнє діалогічне спрямування поезій акцентувало вже сформоване на той час взаєморозуміння авторів-дописувачів і читачів, конструктивно впливало на подальше поетичне спілкування. Це зміцнювало аналізований поетичний доробок як композиційно, так і концепційно, і, безперечно, мало резонанс у спільноті, конструктивно позначилося на її консолідації та поступуванні. Зазначені тенденції сприяли активізації творчих акцій усередині української спільноти, що втілювалося у найрізноманітніші форми: мистецькі виставки, концертні й пісенні заходи, поетичні вечори, спільні з італійцями відзначення знаменних дат і церковних свят. Безперечно, усе це допомагало спільноті «діалогувати» з приймаючою країною на соціокультурному рівні.

Продовженням зазначених тенденцій стала трансформація *внутрішнього діалогізму творів*, який вже не уміщався в межі такого формату: світ іншої країни все наполегливіше входив у поезії. Якщо в перших публікаціях цей світ поставав у поезіях як антагоністичний і тим повністю виправдовував свою архетипну номінацію «чужого», то вже з 2004–2005 років він набуває інших ознак, що було вмотивовано різними причинами. Світоглядна і творча еволюція авторів-аматорів сприяла поступовому переходу до іншого / нового діалогічного реєстру – міжкультурного. Остання характеристика є внутрішньо диференційованою: амплітуда її наявності в поезіях коливалася від спорадичних словесних та образних текстових локусів, якими позначена інша і вже не чужа (!) країна, – до концентрування у поезіях реалій іншого світу і соціуму. Це вплинуло на усезростаючу насиченість заробітчанських поезій італійською лексикою, яку у текстах подавали латиницею або вона була транслітерована кирилицею. Незважаючи на подальше заперечення у деяких поезіях цінностей «чужого» світу й протиставлення їм цінностей «свого» світу, таке протиставлення поступово трансформується у зіставлення, в якому вже немає місця антагонізму. Пролонгація української присутності в Італії, тривале перебування української спільноти в країні (перші трудові мігранти приїхали на Апенніни на початку 90-х років минулого століття) не могли не вплинути на адаптаційні характеристики духовного і культурного світу українських емігрантів. Опираючись впливам «чужого», свідомо та підсвідомо продовжуючи зіставляти свій світ і світ іншої країни (яка дала їм «роботу і прихисток»), українські трудівники інтегруються у її соціокультурний простір, здобувають нові знання, новий досвід. Незважаючи на болісні переживання з приводу такого внутрішнього роздвоєння, автори все частіше зізнаються у змушеному виборі іншої життєвої позиції, яку вони усвідомлюють як болісну, тимчасову, але життєво необхідну: «... *Усе не так, як в рідній Україні, / Свята вечеря дивная така, / Не моляться, сідаючи до столу, / Й на ньому ні куті, ні свічечки нема. / Лиш "auguri" кажуть і "Buon Natale"* ("Щасливого Різдваю". – О. Г.), / *Не наші свята тут – якийсь дурман, / А де вертеп, де дітки з колядою? / І це є Рим, є Папа й Ватикан! / Уже не плачу, – все колись минеться, / А поки що ... це лиш поганий сон. / Працюю тут і поважати мушу / Італію, сеньйору і закон*» [17, с.

54]. Остання теза у найрізноманітніших її варіаціях (у тексті чи підтексті) повторюватиметься у багатьох поезіях.

Показовими й інформативними в аналізованому поетичному доробку є твори, в яких автори уживають італійську лексику: у поезіях пізнішого періоду кількість італійських слів у текстах суттєво збільшилася. Вочевидь у такий спосіб автори намагаються підкреслити позитивні ознаки «нової генерації» заробітчанин, переважна більшість яких вже добре знає італійську. Відповідно й у поезіях українці зображені витривалішими, мудрішими, досвіченішими і багато в чому мають перевагу над своїми італійськими господарями. Така модель, щоправда, інколи «не спрацьовує» рецепційно, бо не здатна переконати українського читача, який перебуває поза «заробітчанським простором». Зважаючи на концентровану іншомовну «інтервенцію» в пізніших поезіях, їх складно зрозуміти навіть зі словником, бо італійські слова подекуди ужито з помилками. У таких випадках твір здатен «діалогувати» і мати рецепційне поле лише у колі самих заробітчанин, які можуть зрозуміти такий правопис. У цьому контексті поетичні протиставлення, які не є компліментарними для «італійського фону», не здатні переконати читача «з України», бо він їх просто не зрозуміє. Проілюструємо це поезією, яку можна кваліфікувати як поетичну ілюстрацію «міжкультурного діалогу», що по суті є «вузькоспеціалізованим» монологом для «своїх»: *«Прокидається сеньйора: / “Персіяне к’юзе”! / Зразу в руки телефон – / Скаржитись подрузі: / “Пора калдо. Ль джардіно / Нон е “інкаффато”! / Е інкапаче ля страніера, / Ненте е стато фатто”. / Українка дає каву, / Каже гонорово: / “Оджі сі рісармя ль кава, / Гварді: фуорі пйове”!»* [12, с. 57]. Цитований текст означає: *«Прокидається сеньйора: жалюзі закриті. / Зразу в руки телефон – / Скаржитись подрузі: / Вже спекотно. Город некопаний. / Нікчемна іноземка нічого не зробила. / Українка дає каву, / Каже гонорово: / Сьогодні заощадимо на каві, дивіться: дощ за вікном»*. Авторка поезії звертається до діалогу, у якому беззаперечними є переваги українки над своєю господинею італійкою: служниця добре знає мову і розуміє (у найширшому значенні) значно більше, ніж її хазяйка може здогадатися. Як вже мовилося, осягнення смислових тонкощів такого «полікультурного» спілкування потребує зусиль від пересічного читача в Україні, натомість заробітчанин їх сприймають як тексти «свого» культурного простору.

Російська дослідниця проблеми діалогізму культури Ольга Усманова слушно зауважила, що «ідентичність будь-якого суб'єкта культури формується у співвіднесенні з “Іншим” як своєї “інакшості”. Пізнаючи власну ідентичність, культура опиняється перед викликом розуміння з боку “Іншого”. Часто-густо при цьому в існуванні іншої культури бачиться присутність образу “Чужого”. Тому специфіка бачення “Іншого” займає основоположне місце в процесах самоідентифікації» [19]. Дослідниця наголосила, що для того, щоби образ “іншого” не став лише варіацією на тему власного “Я”, культурі для самопізнання необхідно увійти в режим діалогу. Тоді інша культура стане не чужою і ворожою, не негативним відображенням власної, а повноправним співбесідником [19]. Саме такі тенденції ми спостерігаємо у поетичному доробку, що його створили українські заробітчани в Італії. Внутрішній діалогізм аналізованого поетичного доробку, замкнений на початках формування на «своєму» культурному локусі, поступово трансформується у діалогізм міжкультурний, зорієнтований на нові соціокультурні виклики. У цьому оновленні убачаємо відображення нового етапу життя і діяльності українських трудових мігрантів в Італії.

Список літератури

1. Бахтін М. М. Висловлювання як одиниця мовленнєвого спілкування / М. М. Бахтін // Слово. Знак. Дискурс : Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред.

М. Зубрицької. – Львів : Центр гуманітарних досліджень Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2002.

2. Бахтин М. Литературно-критические статьи / М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1986.

3. Бахуринська М. Україно, мила серденьку земле! / Марія Бахуринська // До Світла. Християнський часопис українців в Італії. – 2007. – № 4 (61). – С. 56.

4. Герасименко О. Сучасна українська еміграція до Італії та зародження нової української діаспори [Електронний ресурс] / Олена Герасименко // Українознавство. – 2010. – Число : 1 (34). – Режим доступу : <http://www.ualogos.kiev.ua/text.html?id=1971&number=75&category=8> (дата звернення 05.08.2010).

5. Гинда Е. Н. Современное поэтическое творчество украинской диаспоры в Италии : свой традиционный мир в чужом пространстве / Е. Н. Гинда // Научный альманах «Традиционная культура». – Москва, 2012. – № 2. – С. 30–41.

6. Гінда О. Українська традиційна культура як структуруючий фактор життя і творчості української діаспори в Італії / Олена Гінда // Традиційна культура діаспори : матеріали міжнародної наукової конференції [«Одеські етнографічні читання»] / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. – Одеса, 2012. – С. 69–81.

7. Годованська О. Новітня українська діаспора : трудові мігранти в Італії, Іспанії та Португалії / Оксана Годованська. – Львів : Афіша, 2011. – 192 с.

8. Зінчук В. Минають зими з веснами... Нововолинськ–Феллоніка / Віра Зінчук // До Світла. Християнський часопис українців в Італії. – 2005. – № 3 (36). – С. 51.

9. Карабулатова І. К проблеме украинских онимов за пределами Украины : новый украинский пласт в ономастических субпространствах [Электронный ресурс] / Ирина Карабулатова // Українознавство. – 2007. Число № 4 (25).. – Режим доступу : <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=1160> (дата звернення 05.08.2010).

10. Матейцева Н. Нам пора додому. П'яченца / Ніна Матейцева // До Світла. Християнський часопис українців в Італії. – Березень, 2008. – № 2 (71). – С. 56.

11. Мельник Л. Коли недоброзичливість принесе горе... Калуш–Брешія / Любов Мельник // До Світла. Християнський часопис українців в Італії. – 2003. – № 8 (21). – С. 38.

12. Мельник Л. Надворі дощ! Калуш–Падова / Любов Мельник // До Світла. Християнський часопис українців в Італії. – 2010. – № 10–11 (103–104). – С. 57.

13. Мельник Л. Україночкам присвячується / Любов Мельник // До Світла. Християнський часопис українців в Італії. – 2005. – № 6–7 (39–40). – С. 63.

14. Несторович О. Ти їдеш, сестро, на Україну... / Ольга Несторович // До Світла. Християнський часопис українців в Італії. – 2003. – № 10 (23). – С. 36.

15. Пономарева О. Українська імміграція в Італії : стан і перспективи [Електронний ресурс] / Олена Пономарева // День. Щоденна українська газета. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/302911> (дата звернення 05.08.2010).

16. Просалова В. Текст у світі текстів Празької літературної школи : монографія [Електронний ресурс] / Віра Просалова. — Режим доступу : www.experts.in.ua/baza/doc/download/Prosalova.pdf (дата звернення 02.12.2011).

17. Саморіз О. Моїй родині. Кампобассо, Молізе / Оксана Саморіз // До Світла. Християнський часопис українців в Італії. – 2009. – № 12 (93). – С. 54.

18. Соколов В. Українська трудова імміграція в Італії [Електронний ресурс] / Віктор Соколов // Газета «Віче». – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1837/> (дата звернення 05.08.2010);

19. Усманова О. С. К проблеме философских оснований межкультурного диалога : «Презумпция об уникальности» [Электронный ресурс] / Ольга Сергеевна Усманова. – Режим доступу : <http://www.culturalresearch.ru/ru/archives/63-selfother>

20. Hinda O. Folklore, Ethnocultural and Ethnomental Elements in New Poetic Coinages of Ukrainian Working Migrants in Italy / Olena Hinda // East European and Balkan Institute, Center for International Area Studies, Hankuk University of Foreign Studies. – 2012. – Vol. 29. – P. 287–306.

Гинда Е.Н. Поэтическое творчество украинских трудовых мигрантов в Италии как межкультурный диалог // Ученые записки Таврического национально-

го университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» Том 26 (65). № 1 – С.460-465

Проанализированы стихотворения украинских трудовых эмигрантов в Италии через призму репрезентации межкультурного диалога. Источником исследования послужили стихотворения, опубликованные в 2001–2010 гг. в первом украиноязычном журнале в Италии «До Світла». Сделан вывод о присутствии внутреннего диалогизма в стихах раннего периода с последующим переходом к межкультурному формату. Последняя характеристика описана как внутренне дифференцированная: поначалу представленную спорадическими текстовыми локусами, позднее – концентрированным присутствием в стихотворениях реалий иного мира. Таким образом, внутренний диалогизм, «замкнутый» на «своем» этнокультурном мире, трансформировался в межкультурный диалог, что было ответом поэтов-аматоров на новые социокультурные вызовы.

Ключевые слова: творчество украинских трудовых мигрантов в Италии, этноментальные ценности, антиномия свой–чужой, фольклор.

Hinda O. M. The Poetic Heritage of Ukrainian Migrant Workers in Italy as an Intercultural Dialogue // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2013. – Vol. 26 (65). No 1 – P.460-465

The article analyzes poetic heritage of Ukrainian migrant workers in Italy exploring how an intercultural dialogue is represented in this poetry. In order to generate this dialogue the authors of the texts compare/contrast philosophical and ethno-mental values of their own and foreign culture. The given discourse was based on poetic texts, published throughout 2001 – 2010 on the pages of a rare edition – the first periodic Ukrainian-language journal of the Ukrainians in Italy “Do Svitla” (“To the Light”). Migrant workers’ poetry is interpreted as individual psychological compensation and along with that as an important part of community’s ethno-cultural consolidation. In addition, the poetic works are viewed as continuation, variation and enhancement of forms of inner communication. The paper claims that the fact that migrant workers publicized their views, represented themselves and their social beliefs on the pages of the only Ukrainian-language periodical at that time has influenced the development of the intellectual and socio-cultural world of the Ukrainian community in that country, while topics of their works, their emotional spectre, images and dominant genres have determined the establishment of inner poetic traditions and preferences.

There has been made a conclusion that “inner dialogue” is visible in the early poetry which reflected community’s general movement towards creating “one’s own” communication field. The author has outlined how the socio-cultural world of the recipient country affects further evolution of poetry: realia of the foreign country are more and more often introduced into poetic texts. It has been pointed out that this fact results in the outlook and creative evolution of amateur poets which promoted gradual progress to another/new dialogue register, namely an intercultural one. The latter feature has been described as an inwardly differentiated one: the frequency of its occurrence in poetry has varied from sporadic verbal and image textual loci which are typical for another country, not so foreign for the migrant workers already, to concentrated presence of realia of the other world and society. Analysis of migrant workers’ poetic heritage has allowed us to make the following conclusion: inner dialogue in early poetry, which at the very beginning is “confined” to “their own” ethno-cultural space, is gradually transformed into an intercultural dialogue which has become an amateur poets’ reply to new socio-cultural challenges. This renewal can be considered as a new stage of life and activity of Ukrainian migrant workers in Italy.

Key words: poetry of Ukrainian migrant workers in Italy, ethno-mental values, “us and them” antinomy, folklore.

Поступила до редакції 17.04. 2013 р.